FORTÆLLING / FORSTÅELSE

Fortællerens lommelygte

Undersøg, hvad fortælleren lader os se – og hvad vi ikke får at vide.

Hvorfor bruge aktiviteten?

Eleverne opdager, at en naturfaglig fortælling er fortalt fra et bestemt perspektiv. Det kan påvirke, hvordan de oplever dyr, mennesker og naturfænomener.

Sådan gør du

1. Vælg en scene i fortællingen om et naturfagligt emne. Bed eleverne finde tre steder, hvor fortælleren retter opmærksomheden mod en person, en sansning, en hændelse eller et naturfænomen.
2. Lad eleverne notere, hvad de ikke får adgang til: andre personers tanker, dyrets sanseindtryk eller forklaringer på det, der sker. De skal skelne mellem tekstens oplysninger og egne gæt.
3. Lad grupperne flytte den tænkte lommelygte til en anden person eller et dyr. Hvilken ny viden kunne læseren få, og hvordan ville forståelsen ændre sig?

Til eleverne

Find tre steder, hvor fortællerens lommelygte lyser. Hvad står i mørke? Vælg ét sted, hvor lyset kunne flyttes, og forklar forskellen.

Naturfagsdidaktisk pointe

Brug aktiviteten til at diskutere, at både fortællinger og naturfaglige beskrivelser fremhæver noget og udelader andet. Fortællerens perspektiv er ikke det samme som dokumenteret viden.

FORTÆLLING / FORSTÅELSE

Historiens puslespil

Saml fortællingens vigtigste dele, og se, hvordan de driver handlingen.

Hvorfor bruge aktiviteten?

Eleverne skaber overblik over fortællingens logik og kan bedre forbinde hovedpersonens valg med naturfaglige udfordringer i historien.

Sådan gør du

1. Bed eleverne finde fem brikker i en naturfaglig fortælling: hovedperson, ønske, konflikt, afgørende valg og konsekvens. Skriv hver brik på sit eget kort.
2. Lad dem lægge kortene i en meningsfuld rækkefølge og skrive forbindelser imellem: ”ønsker”, ”forhindres af”, ”vælger derfor” og ”fører til”. Find belæg i teksten.
3. Lad grupperne sammenligne puslespillene og fortælle handlingens logik med egne ord. Spørg, hvordan naturens forhold eller et fagligt problem påvirker kæden.

Til eleverne

Lav fem brikker: person, ønske, konflikt, valg og konsekvens. Forbind dem med ord, der forklarer hvorfor tingene sker.

Naturfagsdidaktisk pointe

Skeln mellem fortællingens årsagskæde og en naturfaglig årsagsforklaring. Et dyrs handlinger i historien kan give anledning til at undersøge, hvad vi faktisk ved om dets adfærd.

FORTÆLLING / FORSTÅELSE

Hvem ved hvad?

Kortlæg, hvordan forskellig viden skaber spænding og misforståelser.

Hvorfor bruge aktiviteten?

Eleverne opdager, at personerne i en fortælling ikke nødvendigvis har samme viden som læseren – heller ikke om naturfaglige fænomener.

Sådan gør du

1. Vælg et afgørende tidspunkt i fortællingen. Tegn tre felter: ”Læseren ved”, ”Hovedpersonen ved” og ”Andre personer ved”.
2. Lad eleverne placere vigtige oplysninger i felterne med konkrete tekststeder som belæg. Se især efter viden om naturen, fare, teknologi eller et problem.
3. Grupperne vælger én oplysning, som kun nogle kender. Hvad ville der ske, hvis alle kendte den fra begyndelsen? Drøft, hvordan informationsforskellen påvirker handlingen.

Til eleverne

Hvem ved hvad i historien? Find en oplysning, som ikke alle kender, og forklar, hvad det betyder for handlingen.

Naturfagsdidaktisk pointe

Aktiviteten åbner for samtaler om forskellen mellem at vide, tro og gætte. Det er særlig relevant, når fortællingens personer handler ud fra mangelfuld naturfaglig viden.

FORTÆLLING / FORSTÅELSE

Konfliktens maskinrum

Skil fortællingens problem ad, og find det, der holder konflikten i gang.

Hvorfor bruge aktiviteten?

Eleverne ser, hvordan en fortællings konflikt kan udspringe af mødet mellem menneskers eller dyrs behov og naturens vilkår.

Sådan gør du

1. Lad eleverne udpege fortællingens centrale konflikt. Stil fire spørgsmål: Hvem er involveret? Hvad ønsker de? Hvad står i vejen? Hvad får konflikten til at vokse eller aftage?
2. Eleverne samler svarene i et enkelt diagram med pile og tekstlige belæg. De vurderer, om konflikten er indre, mellem personer eller mellem en person og omgivelserne.
3. Lad grupperne vælge den hændelse, der ændrer konflikten mest. Tal om, hvorvidt et naturfagligt forhold – fx ressourcer, vejr eller levesteder – spiller en rolle.

Til eleverne

Åbn konfliktens maskinrum: Hvem vil hvad, hvad står i vejen, og hvad får problemet til at ændre sig?

Naturfagsdidaktisk pointe

En konflikt i en fortælling kan gøre et fagligt problem vedkommende. Hjælp eleverne med at skelne mellem dramatiske virkemidler og naturfaglige betingelser.

FORTÆLLING / FORSTÅELSE

Mellem linjerne

Brug spor i teksten til at forstå det, der ikke bliver sagt direkte.

Hvorfor bruge aktiviteten?

Eleverne træner at udlede mening på et begrundet grundlag – en vigtig færdighed, når faglige pointer er flettet ind i en fortælling.

Sådan gør du

1. Find en passage, hvor en person reagerer på en hændelse eller et naturfænomen, uden at fortælleren direkte forklarer personens tanker eller følelser.
2. Bed eleverne formulere: ”Jeg tror, at …, fordi teksten viser …”. De skal finde handlinger, replikker, sanseindtryk eller beskrivelser, der støtter deres udledning.
3. I makkerpar udfordrer de hinandens forslag: Kan sporet forstås anderledes? Afslut med to kolonner: ”Det står i teksten” og ”Det udleder vi”.

Til eleverne

Find noget vigtigt, som fortællingen ikke siger direkte. Forklar din tanke med mindst ét konkret spor fra teksten.

Naturfagsdidaktisk pointe

Det er nyttigt at markere grænsen mellem observation og fortolkning. Den samme skelnen hjælper eleverne i naturfaglige undersøgelser.

FORTÆLLING / FORSTÅELSE

Personens indre kompas

Find ud af, hvad der får en person til at handle, som vedkommende gør.

Hvorfor bruge aktiviteten?

Eleverne forbinder personers valg med motiver og kan undersøge, hvordan naturfaglige forhold påvirker valgmulighederne.

Sådan gør du

1. Lad eleverne vælge en central person i fortællingen. Tegn et kompas med retningerne ”ønsker”, ”frygter”, ”forsøger” og ”undgår”.
2. Eleverne udfylder kompasset med spor fra replikker, handlinger, tanker og beskrivelser. De markerer tydeligt, når noget er deres egen fortolkning.
3. Grupperne sammenligner kompasserne og vælger den retning, der bedst forklarer personens vigtigste valg. Undersøg, om viden eller uvidenhed om naturen spiller ind.

Til eleverne

Lav et indre kompas for en person. Hvad ønsker, frygter, forsøger og undgår personen? Brug teksten som bevis.

Naturfagsdidaktisk pointe

Når eleverne forklarer en persons handling, kan de samtidig øve sig i at skelne mellem menneskelige motiver og naturfaglige årsager.

FORTÆLLING / FORSTÅELSE

Stemningskurven

Tegn fortællingens stemning, og find de ord, der får kurven til at ændre sig.

Hvorfor bruge aktiviteten?

Eleverne opdager, hvordan sprog og hændelser skaber oplevelser af fx fare, fascination og tryghed omkring naturen.

Sådan gør du

1. Bed eleverne tegne en vandret linje fra begyndelse til slutning. Vælg én skala, fx tryg–utryg eller rolig–spændt, så kurverne kan sammenlignes.
2. Lad eleverne markere fire-fem steder, hvor stemningen skifter. Ved hvert punkt skal de finde belæg: ordvalg, dialog, beskrivelser eller en konkret hændelse.
3. I makkerpar sammenligner de kurverne og vælger det tydeligste stemningsskift. Tal om, hvordan beskrivelsen af et naturfænomen påvirker læserens oplevelse.

Til eleverne

Tegn stemningen som en kurve. Markér fire-fem skift, og find ord eller hændelser, der forklarer hvert udsving.

Naturfagsdidaktisk pointe

Et uvejr kan beskrives som både fascinerende og skræmmende. Brug forskellen til at tale om oplevet stemning versus naturfaglig forklaring.

FORTÆLLING / FORSTÅELSE

Vendepunktets røntgenbillede

Undersøg præcis, hvad der forandres, når fortællingen tager en ny retning.

Hvorfor bruge aktiviteten?

Eleverne får blik for, hvordan et afgørende valg eller en hændelse ændrer personers muligheder og forståelse.

Sådan gør du

1. Lad eleverne udpege fortællingens vigtigste vendepunkt. Del et ark i to: ”Før” og ”Efter”.
2. Eleverne sammenligner personens viden, mål, relationer, muligheder og konflikt før og efter. Kræv et konkret eksempel fra teksten til hver vigtig ændring.
3. Grupperne argumenterer for deres valg af vendepunkt. Afslut sætningen: ”Efter dette kan fortællingen ikke vende tilbage, fordi …”.

Til eleverne

Find vendepunktet, og tag et røntgenbillede af situationen før og efter. Hvad har ændret sig – og hvorfor?

Naturfagsdidaktisk pointe

Et vendepunkt kan være knyttet til ny naturfaglig viden eller en ændring i omgivelserne. Lad eleverne undersøge, hvad der faktisk udløser forandringen.

FORTÆLLING / FORSTÅELSE

Hvis jeg var der

Træd ind i fortællingen, før du ved, hvordan den ender.

Hvorfor bruge aktiviteten?

Eleverne aktiverer deres erfaringer og naturfaglige forhåndsviden ved at træffe et begrundet valg i en situation fra historien.

Sådan gør du

1. Vælg en scene, hvor hovedpersonen møder et naturfagligt problem, fx et dyr, der søger føde, en farlig vejrsituation eller en teknisk udfordring. Stop oplæsningen før løsningen.
2. Bed eleverne forestille sig, at de selv er i situationen. De skriver, tegner eller bygger deres forslag til handling og forklarer, hvilken naturfaglig viden de bygger på.
3. Lad eleverne dele forslagene, og læs videre. Sammenlign deres valg med hovedpersonens: Hvad blev bekræftet, overraskede eller gav anledning til nye spørgsmål?

Til eleverne

Forestil dig, at du står i hovedpersonens situation. Hvad ville du gøre, og hvilken viden om naturen bruger du til at beslutte dig?

Naturfagsdidaktisk pointe

Brug aktiviteten før tekstens løsning afsløres. Elevernes egne bud gør det muligt at opdage og justere forestillinger om naturen under læsningen.

FORTÆLLING / FORSTÅELSE

Detaljen får betydning

Følg en lille detalje, der vender tilbage og måske bliver afgørende.

Hvorfor bruge aktiviteten?

Eleverne øver sig i at holde styr på betydning på tværs af teksten – også når en naturfaglig genstand eller observation først senere bliver vigtig.

Sådan gør du

1. Lad eleverne vælge en genstand, et sted, et ord eller en handling, som optræder flere gange. Det kan fx være et spor i naturen, et redskab eller en bestemt lyd.
2. Eleverne finder alle forekomster og skriver kort, hvad detaljen betyder i hver situation. De markerer, hvor betydningen ændrer sig.
3. Grupperne diskuterer, hvorfor forfatteren gentager detaljen, og formulerer én sætning om dens funktion. Skeln mellem detaljens rolle i historien og dens eventuelle faglige betydning.

Til eleverne

Find en detalje, der vender tilbage. Følg den gennem teksten, og forklar, om den får en ny betydning undervejs.

Naturfagsdidaktisk pointe

Naturfaglige spor kan fungere som ledetråde i fortællinger. Det giver mulighed for at tale om, hvordan observationer får betydning gennem sammenhæng.

FORTÆLLING / FORSTÅELSE

Handlingens dominobrikker

Byg en kæde af hændelser, og find ud af, hvad der får det næste til at ske.

Hvorfor bruge aktiviteten?

Eleverne træner årsag og konsekvens og får øje på forskellen mellem, at noget sker efter noget andet, og at det faktisk skyldes det.

Sådan gør du

1. Bed eleverne vælge fem centrale hændelser fra fortællingen og skrive dem på hver sin dominobrik eller et kort.
2. Lad eleverne lægge hændelserne i rækkefølge og skrive en årsagsforbindelse mellem hver: ”fordi”, ”fører til”, ”derfor” eller ”gør det muligt”. De skal finde støtte i teksten.
3. Lad makkerpar fjerne én brik og undersøge, om resten af kæden stadig hænger sammen. Vælg til sidst den hændelse, der sætter flest andre i gang.

Til eleverne

Byg handlingen med fem dominobrikker. Forklar, hvordan én hændelse fører til den næste, og hvad der sker, hvis en brik fjernes.

Naturfagsdidaktisk pointe

Sammenlign fortællingens årsagskæder med naturfaglige forklaringer: En tidslig rækkefølge er ikke i sig selv bevis for en årsagssammenhæng.